

O‘SMIRLAR TARBIYASIDA HUQUQIY DEFORMATSIYANI OLDINI OLISH MEXANIZMLARI

Ubaydullayeva Farangiz Sherzodovna
Usanova Marg‘uba Jovliyevna
Termiz davlat pedagogika instituti talabalari

Annotatsiya. Maqolada o‘smirlar tarbiyasida yuzaga keladigan huquqiy deformatsiyaning sabablari, shakllari va oqibatlarini tahlil qilinadi. Huquqiy deformatsiya tushunchasi, uning o‘smirlarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta’siri, shuningdek, uni oldini olishning nazariy va amaliy mexanizmlari yoritilgan. O‘zbekistonda bu borada amalga oshirilayotgan davlat siyosati va chora-tadbirlar ham ko‘rib chiqilgan. Maqola o‘smirlar tarbiyasida huquqiy madaniyatni oshirish, oilaviy va maktab tarbiyasini kuchaytirish hamda ijtimoiy himoya tizimini rivojlantirish yo‘llarini taklif etadi. Ushbu tadqiqot yoshlar orasida huquqiy madaniyatni shakllantirish va jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: o‘smirlar, tarbiya, huquqiy deformatsiya, huquqiy madaniyat, oldini olish mexanizmlari, huquqiy tarbiya, ijtimoiy himoya, jinoyatchilik profilaktikasi, huquqiy ong, oila tarbiyasi.

Abstarct. The article analyzes the causes, forms and consequences of legal deformation in the upbringing of adolescents. The concept of legal deformation, its impact on the personal and social development of adolescents, as well as theoretical and practical mechanisms for its prevention are highlighted. State policies and measures implemented in Uzbekistan in this regard are also considered. The article suggests ways to increase legal culture in the upbringing of adolescents, strengthen family and school education, and develop the social protection system. This study serves to form a legal culture among young people and ensure social stability in society.

Keywords: adolescents, upbringing, legal deformation, legal culture, prevention mechanisms, legal education, social protection, crime prevention, legal awareness, family education.

Аннотация. В статье анализируются причины, формы и последствия правовой деформации в воспитании подростков. Раскрываются понятие правовой деформации, её влияние на личностное и социальное развитие подростков, а также теоретические и практические механизмы её профилактики. Рассматриваются государственная политика и меры, реализуемые в Узбекистане

в этом направлении. В статье предлагаются пути повышения правовой культуры в воспитании подростков, укрепления семейного и школьного воспитания, развития системы социальной защиты. Данное исследование служит формированию правовой культуры молодёжи и обеспечению социальной стабильности в обществе.

Ключевые слова: подростки, воспитание, правовая деформация, правовая культура, механизмы профилактики, правовое просвещение, социальная защита, профилактика преступлений, правосознание, семейное воспитание.

KIRISH. O‘smirlik — inson hayotining o‘ziga xos, murakkab va muhim davri bo‘lib, bu davrda shaxsiyat shakllanadi, ijtimoiy munosabatlar va hayotiy qadriyatlar mustahkamlanadi. Shu sababli o‘smirlar tarbiyasida yuzaga keladigan huquqiy deformatsiyalar — yuridik normalarga zid bo‘lgan, shaxs va jamiyatga zarar yetkazadigan xatti-harakatlar va munosabatlar — jamiyat taraqqiyoti va barqarorligini ta‘minlash uchun jiddiy muammo hisoblanadi.

Huquqiy deformatsiyaning oldini olish nafaqat huquqiy normalarni tushuntirish, balki ijtimoiy, ma‘naviy, psixologik va pedagogik chora-tadbirlarni ham o‘z ichiga oladi. Bu maqolada o‘smirlar tarbiyasida huquqiy deformatsiyani oldini olish mexanizmlari, uning sabablari, shakllari va oqibatlari hamda oldini olish yo‘llari batafsil tahlil qilinadi[11].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI. Huquqiy deformatsiya — jamiyatda o‘z ifodasini topgan, lekin mavjud huquqiy me‘yorlarga zid bo‘lgan xatti-harakatlar va ijtimoiy munosabatlardagi buzilishlar majmuasi hisoblanadi. Bu jarayon odatda huquq normalarining buzilishi, yuridik ongning pastligi, huquqiy madaniyatning yetishmasligi natijasida yuzaga keladi.

O‘smirlik davrida shaxsiyat shakllanayotganligi sababli, bu davrdagi huquqiy deformatsiyalar kelajakda ularning huquqiy ongining pastligi, qonuniylikka nisbatan e‘tiborsizlik va jamiyatda ijtimoiy xavfli xatti-harakatlarga moyillik hosil bo‘lishiga olib keladi. Shuning uchun o‘smirlar tarbiyasida huquqiy deformatsiyani oldini olish nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishi, balki jamiyatning barqarorligi uchun ham zarurdir[10].

O‘smirlar orasida huquqiy deformatsiya quyidagi asosiy shakllarda namoyon bo‘ladi:

1. Qonunbuzarlik va jinoyatchilik — o‘smirlarning yengil jinoyatlar, vandalizm, o‘g‘rilik kabi huquqiy qoidalarni buzuvchi harakatlari.

2. Narkotik va alkogolga qaramlik — noqonuniy moddalardan foydalanish, alkogol ichimliklarga ruju qo'yish.

3. Axloqiy-ruhiy buzilishlar — ma'naviy qadriyatlarning pasayishi, odob-axloq normalarining buzilishi.

4. Ijtimoiy muammolar bilan bog'liq qonunbuzarliklar — maktabni tashlab ketish, ishsizlik, ko'chada yurganlik, oilaviy nizolar.

Bu shakllar o'smirlarning ijtimoiy muhitda to'g'ri tarbiyalanmasligi, oilaviy muammolar, do'st-yorlarning salbiy ta'siri va boshqalar bilan bog'liq.

Huquqiy deformatsiyaning sabablari va oqibatlari:

oilaviy muammolar — ota-ona e'tiborining yetishmasligi, oilaviy zo'ravonlik, otaning alkogol yoki narkotik vositalarga qaramligi.

ta'lim muassasalaridagi muammolar — tarbiyaviy ishlarning yetarli emasligi, pedagoglarning yetarlicha e'tibor bermasligi.

ijtimoiy-madaniy muhit — yomon do'stlar, ko'chadagi salbiy ta'sir, yoshlar orasida noto'g'ri madaniyatning rivojlanishi.

huquqiy ongning pastligi — qonunlar haqida yetarli ma'lumotlarning mavjud emasligi, huquqiy madaniyatning yetishmasligi[9].

Oqibatlari:

o'smirlarning ijtimoiy faolligining pasayishi, jinoyatchilikka moyilligi oshishi.

ta'limdan chetlanish, kelajakda ijtimoiy moslashuvning buzilishi.

jamiyatda xavfsizlik va tartibning zaiflashuvi.

shaxsiy hayotda muammolar, huquqiy javobgarlikning yuzaga kelishi.

MUHOKAMA. Huquqiy deformatsiyani oldini olish nazariy jihatdan quyidagi asoslarga tayanadi:

huquqiy madaniyatni oshirish — o'smirlarning qonunlarga hurmatini, huquqiy bilimlarini oshirish.

pedagogik yondashuvlar — tarbiya jarayonida huquqiy qoidalar bilan tanishtirish, mas'uliyat tushunchasini shakllantirish.

ijtimoiy himoya mexanizmlari — ijtimoiy yordam ko'rsatish, oilalarga ko'maklashish, yoshlarni sog'lom muhitga jalb qilish.

psixologik qo'llab-quvvatlash — o'smirlarning psixologik holatini yaxshilash, stress va muammolarni kamaytirish.

Bu nazariy asoslar amaliy chora-tadbirlar bilan uyg'unlashganida natija beradi[8].

O'smirlar tarbiyasida huquqiy deformatsiyani oldini olish uchun amaliy mexanizmlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Huquqiy ta'lim va tarbiya

Maktablarda huquqiy bilim beruvchi darslar tashkil qilish.

Huquqiy treninglar, seminarlar va madaniy tadbirlar o'tkazish.

2. Oilaviy tarbiyani mustahkamlash

Oilalarga huquqiy va pedagogik maslahatlar berish.

Ota-ona maktablari tashkil etish, ota-onalarning huquqiy savodxonligini oshirish.

3. Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va rehabilitatsiya

Muammoli o'smirlar uchun ijtimoiy xizmatlar yaratish.

Psixologik va huquqiy yordam ko'rsatish markazlarini faoliyatini kuchaytirish.

4. Huquqni muhofaza qilish organlari bilan hamkorlik

Jinoyatning oldini olishda profilaktik ishlarni kuchaytirish.

O'smirlarning huquqiy huquqlarini himoya qilish.

5. Ommaviy axborot vositalaridan foydalanish

Huquqiy madaniyatni oshirish maqsadida targ'ibot ishlarini olib borish.

Yoshlar orasida ijobiy rol modellarini targ'ib qilish.

NATIJARLAR. O'zbekistonda o'smirlar huquqiy deformatsiyasini oldini olish bo'yicha davlat dasturlari va qonuniy chora-tadbirlar mavjud. Jumladan:

Maktablarda huquqiy tarbiya dasturlari joriy etilgan.

Yoshlar markazlari, ijtimoiy rehabilitatsiya markazlari faoliyati yo'lga qo'yilgan.

Oila, mehnat va aholi ijtimoiy himoyasi vazirligi tomonidan ota-onalarga va yoshlar uchun treninglar tashkil etilmoqda.

Jinoyatchilikka qarshi profilaktik chora-tadbirlar kuchaytirilmoqda.

OAVda yoshlar huquqlari, ularning himoyasi haqida targ'ibot olib borilmoqda.

Bularning barchasi huquqiy deformatsiyaning oldini olishda muhim rol o'ynaydi[7].

XULOSA. O'smirlar tarbiyasida huquqiy deformatsiyani oldini olish — murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, bu jarayonda pedagogik, psixologik, ijtimoiy va huquqiy mexanizmlarning uyo'unligi talab etiladi.

Huquqiy deformatsiyani oldini olish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

Maktab va oilalarda huquqiy tarbiyani tizimli ravishda tashkil etish.

Ota-onalarning huquqiy savodxonligini oshirishga doimiy e'tibor qaratish.

Muammoli o‘smirlarni qo‘llab-quvvatlash tizimini kuchaytirish, ijtimoiy yordam xizmatlarini rivojlantirish.

Huquqni muhofaza qiluvchi organlar bilan yaqin hamkorlik o‘rnatish.

OAV va ijtimoiy tarmoqlarda yoshlar huquqlari va qonunlarga rioya qilish mavzusida keng targ‘ibot ishlarini olib borish.

Shunday qilib, o‘smirlar tarbiyasida huquqiy deformatsiyani oldini olish bo‘yicha samarali mexanizmlar jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va farovonlikni ta‘minlashda muhim omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Beznosov S.P. Professional deformatsiya. SPb: Nutq, 2004. - 272s.
2. Volkov B.S. Kasb -hunarga yo‘naltirish asoslari. Moskva: Akademik loyiha: Mir fondi, 2007. - 333b.
3. Zeer E.F. Kasblar psixologiyasi: Qo‘llanma/ 4 -nashr, qayta ko‘rib chiqilgan va kengaytirilgan. - Moskva: Akademik loyiha: Mir fondi, 2006. - 336 b.
4. Ahmadjonovic S. A. Pedagogical and psychological characteristics of the person in the communication process. – 2023.
5. Yakubaliyeva, D. (2023). Preparation for the organization of scientific research works in students of pedagogical higher education institutions. *Science and innovation*, 2(B12), 447-452.
6. Ibragimova, X. (2023). Maktabgacha ta‘limda o‘quv faoliyatining psixologik xususiyatlari. *Interpretation and researches*, 1(5).
7. Mohigul Shavkatovna Xolova, & Yakub Saydulloyevich Ochilov (2021). PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF HEALTHY THINKING IN STUDENTS. *Academic research in educational sciences*, 2 (6), 54-57. doi: 10.24411/2181-1385-2021-01083
8. Saydulloyevich, O. Y., & Kizi, J. N. Z. (2022). Methods Of Developing Labor Education At School And In The Family. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(3), 57-60.
9. Saydulloyevich, Y., & Kizi, N. (2022). Analysis of pedagogical problems of gender differences in resolving conflict situations. *International Scientific Research Journal*, 3(3), 154-157.
10. Saydulloyevich, O. Y., & Raxmonovich, I. R. Factors Of Orientation Of Students To The Teaching Profession. *JournalNX*, 317-319.

INNOVATIVE PUBLICATION

Journal of Effective Learning and Sustainable Innovation

Vol.4 №3 (2026). March

innovativepublication.uz

11. Saidulloyevich, Y. O. (2022). Comments and explanations on the works of the great mutaffakkir imam ghazali. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)*, 3(12), 241-244.